

یادداشت

آثار تاریخی - مذهبی در گذار از شکوه تاجران

امیرافشار فتوحی
دبیرتحریریه روزنامه صبا

ساخت سریال‌هایی با مضامین تاریخی و مذهبی، از آغازین سال‌های شکل‌گیری تلویزیون در ایران، همواره بخشی از راهبرد محتوایی صداوسیما بوده است. این مجموعه‌ها علاوه بر کارکردهای سرگرمی و آموزش، ابزاری برای تثبیت روایت رسمی از تاریخ، هویت ملی - دینی و الگوهای فرهنگی مورد نظر حاکمیت به شمار می‌آمده‌اند. از «امام علی (ع)» و «ولایت عشق» در دهه ۷۰، تا «مختارنامه» و «یوسف پیامبر» در دهه ۸۰، تلویزیون ایران با سرمایه‌گذاری عظیم، موفق به خلق آثار شد که هم از نظر فنی و هم از نظر تأثیر اجتماعی، در حافظه تاریخی مخاطبان ماندگار شدند.

اما در دهه ۱۳۹۰ و به ویژه پس از آن، این مسیر پرشکوه دچار چالش‌های جدی شد. کاهش بودجه، تورم تولید، فرسودگی ساختارهای اجرایی، افت کیفیت فیلمنامه‌ها، مهاجرت بخشی از نیروهای خلاق و هم‌زمان ظهور پلتفرم‌ها و تغییر ذائقه مخاطب، همه عواملی بودند که ژانر تاریخی را از جایگاه غالب خود در صداوسیما تا حدی عقب راندند. پروژه‌هایی مانند «سلمان فارسی»، اگر چه همچنان در حال تولیدند، اما زمان بر بودنشان خود نشانه‌ای از دشواری تداوم این مسیر است.

در چنین شرایطی، سریال «مهمان‌کشی» را باید تلاشی مهم برای احیای این ژانر در تلویزیون دانست. این اثر با تمرکز بر مقطعی حساس از تاریخ تشیع - مأموریت مسلم بن عقیل در آستانه قیام عاشورا - تلاش می‌کند تا از دل یک روایت تاریخی سنگین، درامی شخصیت‌محور خلق کند که هم برای مخاطب عام قابل درک باشد و هم از حیث محتوایی وفادار به چارچوب‌های مذهبی رسمی باقی بماند. بهره‌گیری از چهره‌های نام‌آشنا در کنار معرفی یک بازیگر تازه نفس در نقش اصلی، نشانه‌ای از ترکیب استراتژی تجربه و نوگرایی در این پروژه است.

با این حال، پرسش بنیادین اینجاست: آیا روایت‌های تاریخی تلویزیون همچنان می‌توانند برای مخاطب امروزی - به ویژه مخاطب نسل جوان - واجد جذابیت باشند؟ پاسخ به این سؤال، در گرو بازاندیشی در شیوه‌های روایت، زبان بصری، ریتم درام و پرهیز از «مستندگویی» صرف است. تجربه‌های جهانی نشان می‌دهد که تاریخ، وقتی دراماتیزه و انسانی شود، می‌تواند بسیار اثرگذار باشد. اما تکرار الگوهای محافظه‌کارانه، تصویرسازی‌های گل‌درشت و دیالوگ‌نویسی‌های شعاری، فاصله مخاطب با این آثار را بیشتر خواهد کرد.

بنابراین، در کنار تولید آثاری چون «مهمان‌کشی»، ضروری است که صداوسیما درک عمیق‌تری از «درام تاریخی برای انسان معاصر» پیدا کند؛ انسانی که به دنبال معناست، اما نه از طریق تکرار مکررات، بلکه از مسیر روایت‌هایی تازه، پرکشش و واجد پیچیدگی‌های اخلاقی. ژانر تاریخی در تلویزیون ایران هنوز زنده است، اما برای ادامه حیات، بیش از آن که به امکانات عظیم نیاز داشته باشد، به شجاعت در روایت و درک تحولات مخاطب نیازمند است.

در پایان، لازم به تأکید است که نگارنده این تحلیل را نه با هدف تأیید یا رد کلیت سریال «مهمان‌کشی»، بلکه در راستای فهم چالش‌های عمومی نگارش در ژانر تاریخی - مذهبی در تلویزیون ایران نگاشته است؛ تحلیلی برای باز کردن افق‌هایی تازه در مسیر تولیدات مشابه، با هدف ارتقای کیفیت روایی و محتوایی این نوع آثار. بررسی جزئی‌تر و نقد جامع سریال «مهمان‌کشی» به ویژه از منظر فیلمنامه، کارگردانی، بازیگری، طراحی صحنه و موسیقی، به زمانی موکول می‌شود که این مجموعه در مسیر پخش خود به ایستگاه پایانی رسیده باشد و امکان ارزیابی کامل‌تری از ساختار کلی و اثرگذاری نهایی آن فراهم گردد.

بگذارد. به عبارتی، باید مخاطب را آرام‌آرام با نقش همراه کرد و دانسته‌هایش را تکمیل یا اصلاح کرد. در سریال‌هایی مثل هشت‌پا هرگز چنین دغدغه‌ای نداشتیم. البته انسجام خوبی در پشت صحنه سریال «مهمان‌کشی» وجود داشت که کار را برای ما بازیگران ساده‌تر می‌کرد و هیچ وقت پروژه تعطیل نشد.

تجربه همکاری با احمد کاوری را چطور ارزیابی می‌کنید؟
همکاری با آقای کاوری برایم بسیار خوب و دلگرم‌کننده بود چون او به همه جنبه‌های تولید یک اثر هنری اشراف دارد و تعامل سازنده‌ای با گروه و بازیگرانش برقرار می‌کند. او درک دقیقی از محدودیت‌های بازیگران دارد و همیشه تلاش می‌کند با آگاهی و انعطاف پیش برود. مهمان‌کشی پروژه‌ای چشم‌نواز است که با زبانی عامیانه و صمیمی ساخته شده و قطعاً می‌تواند توجه مخاطب عام را به خودش جلب کند. این سریال حاصل هم‌گرایی دقیق و حساب‌شده عوامل تولیدش است.

بهراد محمدی

بازیگر نقش مسلم بن عقیل:

با نقش مسلم سورپرایز خواهید شد

بهراد محمدی، بازیگر جوان و تازه‌واردی که در سریال «مهمان‌کشی» ایفاگر نقش مسلم بن عقیل شده، از تجربه ورود به این پروژه بزرگ، شکل انتخابش، ویژگی‌های شخصیت مسلم و همکاری با احمد کاوری می‌گوید. او معتقد است این نقش، برای مخاطبان هم‌شگفتی‌هایی در آستین دارد.

چگونه ایفای نقش مسلم بن عقیل در سریال «مهمان‌کشی» برعهده شما گذاشته شد؟

اردیبهشت و خرداد سال گذشته در نمایش «مرگ با طعم نسکافه» به کارگردانی بابک صحرایی بازی کردم. گویا مسئول انتخاب بازیگران سریال «مهمان‌کشی» این نمایش را دیده بود و بعد هم شماره من را از کارگردان نمایش گرفت. پس از تماس با من، خواست که به دفترشان بروم. وقتی رفتم، فهمیدم برای ایفای دو نقش در نظر گرفته شده‌ام، اما بعدها ایفای نقش مسلم بن عقیل به من سپرده شد.

به نظرتان کارگردان سریال چه چیزی در شما دید که این نقش را برعهده‌تان گذاشت؟

چیزی نگفتند، ولی به نظر می‌رسد چهره و تن صدای من مؤثر بوده باشد.

گریم و لباس چقدر به هم‌ذات‌پنداری شما با شخصیت مسلم کمک کرد؟

خیلی زیاد. گریم و لباس همیشه به بازیگر کمک می‌کند تا بهتر در نقش فرو برود. خوشبختانه گریمر و طراح لباس سریال «مهمان‌کشی» از افراد ماهر و حرفه‌ای بودند.

بازخورد نقش‌تان را در میان مخاطبان دیده‌اید؟

می‌دانم کسانی که سریال را می‌بینند، مسلم بن عقیلی را که من بازی می‌کنم، دوست دارند. البته هنوز نمی‌توانم درباره میزان موفقیت نقشم قضاوت کنم چون مسلم در قسمت‌های مختلف سریال، ابعاد متنوعی از شخصیتش را نشان می‌دهد. او یک سورپرایز برای مخاطبانش دارد.

همکاری با آقای کاوری چگونه بود؟

آقای کاوری مثل یک پدر هوای من را داشت. حمایتگر و صبور بود.

چه پیامی برای مخاطبان سریال دارید؟

بعضی از بیننده‌ها می‌پرسند که چرا امام حسین (ع) را به کف میدان ولی عصر آورده‌اید؟ من می‌گویم زبان عامیانه‌ای که بازیگران سریال استفاده می‌کنند، باعث شده امام حسین (ع) و شخصیت او برای مردم امروز قابل فهم‌تر و ملموس‌تر باشد.

یک سال و نیم پیش، در حالی که منتظر تولد دخترم بودم و تصمیم داشتم بیشتر نقش پدری را برای فرزندم بازی کنم، به دعوت آقای کاوری به دفترشان رفتم. ما از سی سال پیش با هم آشنایی داشتیم و بارها در موقعیتی قرار گرفتیم که همکاری‌مان آغاز شود، اما این اتفاق تا زمان اجرای ایده سریال «مهمان‌کشی» رخ نداد. در این سریال نقش «عمر سعد» را بازی می‌کنم؛ نقشی که پیش‌تر آقای فخریزاده در سریال امام علی (ع) ایفا کرده بود. با تمام وجود این پیشنهاد را پذیرفتم چون می‌خواستم این شخصیت را به شکلی متفاوت از آنچه قبلاً دیده‌ایم، ارائه دهم.

بازی در یک اثر تاریخی چه تفاوت‌ها و دشواری‌هایی با سایر پروژه‌ها دارد؟

ایفای نقش در سریال‌های تاریخی معمولاً بسیار زمان‌بر است. ممکن است چند سکانس مرتبط در چند فصل مختلف فیلم‌برداری شوند و این فرایند تمرکز و پیوستگی بازیگر را به چالش می‌کشد. از طرف دیگر، این نوع پروژه‌ها معمولاً دستمزد چشمگیری ندارند؛ به طوری که ممکن است دستمزدی که برای سه فصل فیلم‌برداری در یک سریال تاریخی پرداخت می‌شود، معادل یک ماه کار در یک سریال آپارتمانی باشد.

تجربه همکاری با آقای کاوری در این پروژه چگونه بود؟

آقای کاوری و تمام تیم تولید «مهمان‌کشی» صد در صد توانشان را پای کار گذاشتند. آن هم برای ساخت سریالی که بودجه چندانی در اختیار نداشت. یکی از ویژگی‌های کار با آقای کاوری این بود که از ما بازیگران می‌خواست با لحن عامیانه و طبیعی خودمان بازی کنیم تا فضای اثر برای مخاطب باورپذیرتر و صمیمی‌تر باشد.

ایوب آقاخانی
بازیگر:

محمد بن اشعث را با احترام به دانایی مخاطب بازی کردم

ایوب آقاخانی، بازیگر تئاتر و تلویزیون، در نیمه دوم سریال تاریخی «مهمان‌کشی»، با ایفای نقش «محمد بن اشعث» به جمع بازیگران اضافه شد. او از دشواری‌های بازی در آثار تاریخی، حساسیت در مواجهه با شخصیت‌های آشنا برای مخاطب، و تجربه همکاری با احمد کاوری می‌گوید.

نقشی که در سریال «مهمان‌کشی» بازی کردید، چه بود و چگونه به این پروژه پیوستید؟

من در سریال «مهمان‌کشی» نقش «محمد بن اشعث» را بازی کرده‌ام. آقای کاوری وقتی نقش‌های منفی من را در آثار قبلی دیده بود، با من تماس گرفت و گفت: «شما بهترین گزینه برای ایفای نقش محمد بن اشعث هستید.» بدون اینکه فیلمنامه را خوانده باشم، صرفاً با اطلاع از دوره تاریخی قصه، برای گفت‌وگوهای اولیه به دفترشان رفتم. پس از مطالعه فیلمنامه، متوجه شدم که حق با اوست و این نقش می‌تواند تجربه‌ای متفاوت برایم باشد. همکاری با آقای کاوری هم برایم هم هیجان‌انگیز بود و هم ارزشمند. شخصیت محمد بن اشعث از نیمه دوم سریال وارد قصه می‌شود و امیدوارم حاصل کار من و دیگر عوامل سریال برای تماشاگران رضایت‌بخش باشد.

بازی در یک اثر تاریخی چه چالش‌هایی برایتان داشت؟

از نظر فیزیکی، بازی در سریال تاریخی برایم بسیار دشوار بود. فقط فرایند گریم روزانه حدود یک ساعت و نیم زمان می‌برد که بعداً به یک ساعت کاهش پیدا کرد اما همچنان وقت‌گیر بود. بعد از آن هم باید لباس‌های تاریخی را به تن می‌کردیم، که اغلب سنگین و غیرقابل تهویه بودند. در آب‌وهوای گرم یا سرد، با یک لباس ثابت باید کار می‌کردیم و این تمرکز را سخت می‌کرد. علاوه بر آن، در آثار تاریخی با شخصیت‌هایی سروکار داریم که مخاطب آن‌ها را از قبل می‌شناسد. بنابراین بازیگر باید هم درستی و دقت در اجرا داشته باشد و هم به آگاهی مخاطب احترام

